

A felsőoktatási szakképzés első éve

Fehérvári Anikó

■ A felsőoktatás tömegesedésének egyik jele a képzési szerkezet diverzifikálttá válása, a szakképzés behatolása a felsőoktatásba. Ez egyben azt is jelenti, hogy teljesen új hallgatói csoportok is megjelennek a felsőoktatás rendszerében. (Trow, 1973; Altbach, 2007) A felsőfokú szakképzés 1998-ban került bevezetésre Magyarországon. A hagyományosan jelentős méretű és múltú középfokú szakképzésnek köszönhetően kettős struktúrában jelent meg a felsőfokú szakképzés (FSZ)¹, amelyben ugyan a felsőoktatási intézmény akkreditálta a képzést, de a képzőhely középfokú intézmény is lehetett. Ez a rendszer 2013-ig működött, mikor is az új (2011. évi CCIV. tv.) felsőoktatási törvény megszüntette ezt a kettősséget, és csak a felsőoktatási intézmények számára adott képzési jogosultságot. Ezzel új fejezet nyílt a felsőfokú szakképzés történetében. A változás nemcsak azt eredményezte, hogy a középfokú szakképző intézmények kiszorultak ebből a képzési formából, hanem a képzés kimenete is megváltozott, kikerült az Országos Képzési Jegyzékből, vagyis az új, felsőoktatási szakképzés (FOKSZ) már nem ad szakmai végzettséget, de diplomát sem. A végzettek felsőfokú szakképzettséget igazoló oklevelet kapnak, amely meghatározott munkakör betöltésére alkalmas. A tanterv alapján a hallgatóknak a felsőoktatási szakképzésben minimum 120 kreditet, fél éves szakmai gyakorlatot (és külön előírás alapján nyelvvizsgát) kell teljesíteniük. További felsőfokú tanulmányaik során 90 kredit számítható be, vagyis az alapképzéshez szükséges kreditek fele. Ez az átalakulás jelzi a szakpolitikai irány változását is, hiszen korábban kifejezetten a szakmai végzettség megszerzése volt a képzés célja. ■

Nemzetközi összehasonlításban átlagos mértékű az FSZ képzésben résztvevők aránya, hiszen összességében 2011-ben ISCED 5b képzésbe járt Magyarországon a felsőoktatásban résztvevők 17%-a, míg ugyanekkor az EU-országok átlaga 15%, az OECD országok átlaga 19% volt. Miközben az OECD és az EU átlag is alig változott 2000 óta, az egyes országok trendadatai jelentős mozgást mutatnak. Vélhetően más-más felsőoktatási szakpolitikát követve, míg Angliában, Szlovéniában vagy Izlandon fokozatosan csökkent az ebben a képzésben résztvevők aránya, addig Görögországban, Spanyolországban és Törökországban ugrásszerűen emelkedett. Belgiumban viszont, ahol mindig is kiugróan magas volt az FSZ képzésben

1 Korábbi neve AIFSZ – akkreditált felsőfokú szakképzés.

résztevők aránya, alig érzékelhető változás 2000 óta. (EAG, 2013) Magyarország is azon országok közé tartozik, ahol folyamatosan emelkedett az FSZ képzésben résztvevők aránya. Az oktatási statisztikák és a kutatások arra is rámutatnak, hogy sokáig csak mesterségesen gerjesztett igényként volt jelen ez a képzési forma, amit mi sem jelez jobban, mint a képzés iránti kereslet. Az elmúlt években egyszer sem sikerült feltölteni a meghirdetett keretszámokat. Kivételt ez alól csak a 2012-es év jelentett. Csak ekkor érte utol, haladta meg a jelentkezők száma a felvetteket. Vagyis a felsőfokú szakképzés a hallgatók másod-harmadlagos preferenciái között szerepel, legtöbbször a pótjelentkezések időszakában volt a legnagyobb a kereslet a képzés iránt. Így a felsőoktatási képzések közül a felsőfokú szakképzésbe volt a legkönnyebb bekerülni, olyannyira, hogy a bekerülési esélyhányados minden évben magasabb volt egynél. Kutatások arra is rámutatnak, hogy az FSZ képzés 15 évében jelentősen változott a célcsoport is. A képzés első időszakában két fő célcsoport definiálható, majd 2006 után még két másik is megjelent.

(1) A képzést indulásakor elsősorban azok választották, akik nem kerültek be a felsőoktatásba. Egyfajta felkészülésnek szánták, amely ugródeszkat jelenthet a diplomához vezető úton. (Hrubos, 1998) 1998-ban a felsőfokú szakképzésben még csak három szakma volt választható, majd később gomba módra szaporodott az oktatott szakmák száma. Ugyanakkor egy nagyon diverzifikált képzés jött létre, amelyben óriásiak lettek a szakmák szerinti különbségek. Általában azok a preferáltabb szakmák, amelyeknek nincs sem középfokú, sem felsőfokú alternatívája (pl. jogi asszisztens, banki ügyintéző, televíziós műsorgyártó). (2) Ez egyben azt is jelenti, hogy a jelentkezők körében egy markáns csoportot képeznek azok, akik egy adott szakmát szeretnének elsajátítani a felsőfokú szakképzés keretében, és erre nincs más hol módjuk, sem középfokon, sem a felsőoktatásban. Vagyis egy hiányterületet elégített ki a felsőfokú szakképzésben indított szakmák egy része, amely a munkapiacra is jól eladható. (3) Az elmúlt években új csoportok is megjelentek a felsőfokú szakképzés hallgatói körében, leginkább a felsőoktatás átalakításának köszönhetően. Az expanzió révén olyan hallgatói rétegek is megjelentek a felsőoktatásban, akik korábban nem, de ennek következményeként megnövekedett a képzésből lemorzsolódók száma is. A kudarc elkerülését szolgálja, ha a hallgató az alapképzésből rövid ciklusú képzésbe megy át, és diploma helyett szakképzettséget szerez. (4) A kétciklusú képzés bevezetését követően sokakban (hallgatókban, oktatáspolitikusokban) merült fel a kérdés, vajon a BA diplomát hogyan fogja értékelni a munkapiac. (Polónyi, 2009) Vizsgálatok arra mutattak rá, hogy a munkapiacra bizonytalanabbá válik majd az elhelyezkedés. A Bologna-átállás kezdetén sok hallgató döntött úgy, hogy párhuzamosan jut diplomához (BA/BSc) és szakképzettséghez is. Természetesen ehhez a döntésükhöz az is hozzájárult, hogy az állam finanszírozta ezt a párhuzamos képzési lehetőséget. (Györgyi, 2012; Fehérvári-Kocsis, 2009)

A felsőfokú szakképzés lehetőséget kínál a hátrányos helyzetű rétegek csoportos mobilitására is (Polónyi, 2004). Ugyanakkor az eddigi tapasztalatok alapján nem látható, hogy az oktatáspolitikai tudatos eszközként használná ezt a képzésformát a hátrányos helyzetű csoportok oktatásában.

A felsőoktatási szakképzésbe 2013-ban lehetett először jelentkezni. Tanulmányunk azt igyekszik bemutatni, hogy mennyiben változott a képzést választók célcsoportja, milyen különbségek fedezhetők fel a jelentkezők és a felvettek között, mi jellemzi a felsőoktatási

szakképzésbe felvettek korábbi iskolai útját, tanulmányi teljesítményét, eredményességét. Az elemzés alapját a felvételi adatbázis adja².

A korábbi évekhez képest a felsőoktatási szakképzésben drasztikus csökkenés figyelhető meg a jelentkezőkben és a felvettek számában is, mivel az államilag finanszírozott helyek száma is jelentősen csökkent. Míg 2012-ben 16 804-en jelentkeztek államilag finanszírozott felsőfokú szakképzésbe, addig 2013-ban csak 8 453 diák, vagyis egy év alatt a felére csökkent a jelentkezők száma.³ Azonban az a trend nem változott, hogy több a felvett, mint az eredetileg erre a képzésre jelentkező, vagyis sok fiatal számára nem elsődleges cél a felsőoktatási szakképzés. 2013-ban 4 542-en nyertek felvételt ebbe a képzésbe, de csak 3 660-an jelentkeztek ide első helyen. Ugyanakkor második, harmadik és sokadik helyen már egyre többen jelölték meg ezt a képzési típust (4 792 fő).

Jelentkezők és felvettek jellemzői

Az elemzés első részében a jelentkezők és felvettek adatait vetjük össze, megkülönböztetve az 1. helyen, illetve 2–9. helyen felsőoktatási szakképzésbe jelentkezők csoportjait.

Demográfiai jellemzők

A jelentkezők és felvettek demográfiai jellemzők szerint nemük és lakóhelyük alapján nem mutatnak különbséget. Mindhárom csoportban 65% a nők és 35% a férfiak aránya. Az összes képzési formára jelentkezőkhöz képest egyébként megállapíthatjuk, hogy jóval magasabb a nők aránya ebben a képzésben. Az összes felsőoktatásba jelentkezők körében 10 százalékponttal magasabb a férfiak aránya.

1. táblázat. Jelentkezők és felvettek nemek szerinti megoszlása, 2013. általános felvételi eljárás (%)

Nem	1. helyen jelentkezők, N=3 660	2–9. helyen jelentkezők, N=4 792	Felvettek, N=4 542
férfi	35,5	35	35,2
nő	64,5	65	64,8

Forrás: Felsőoktatási jelentkezési és felvételi statisztika (Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft.)

A felsőfokú továbbtanulás jellemzően a városias környezetben élők sajátossága, minél magasabb presztízsű a képzés, annál több benne a város lakó. Jellemzően a felsőoktatási szakképzésben sok a kistélepülésről érkező hallgató (34%-uk), a településméret növekedésével csökken

2 Köszönet Szemerszki Mariannak, aki az Oktatási Hivaltól kapott adatbázist transzformálta, tisztította.
3 http://www.felvi.hu/felveteli/ponthatarok_rangsorok/elmult_evek/ElmultEvek/elmult_evek.php?stat=2
(letöltés ideje: 2014. február 22.)

a képzésben érintettek aránya. A felsőoktatási szakképzésbe jelentkezők és felvettek lakóhelyének típusában nincs jelentős különbség, alig több mint egytizedük érkezik a fővárosból, egyötödük más nagyvárosból és további egyharmaduk egyéb városokból. Míg ebben a képzésben hozzávetőleg minden harmadik fiatal jelentkező és felvett is kistélepülésről érkezik, addig a felsőoktatásba jelentkezők egészét tekintve, sokkal inkább a városias jelleg dominál. Ott csak minden negyedik jelentkező érkezik kistélepülésről, vagyis a jelentkezők háromnegyede városi, és öt jelentkezőből legalább egy fővárosi. Igazán nagy különbség az összes jelentkező adatához képest a két szélsőértékben van, mivel a felsőoktatási szakképzésben 10 százalékponttal magasabb a községek aránya, és 8 százalékponttal alacsonyabb a fővárosiaké.

2. táblázat. Jelentkezők és felvettek településtípus szerinti megoszlása, 2013. általános felvételi eljárás (%)

Településtípus	1. helyen jelentkezők, N=3 660	2–9. helyen jelentkezők, N=4 792	Felvettek, N=3 176
főváros	12	11	12
megyeszékhely, megyei jogú város	21	20	20
város	32	34	33
nagyközség, község	34	34	34
külföld	1	1	1

Forrás: Felsőoktatási jelentkezési és felvételi statisztika (Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft.)

Életkorukat tekintve azonban már van különbség a jelentkezők és felvettek között. Az 1. helyen jelentkezők között magasabb az idősebb korosztály aránya, mind a fiatal felnőtteké, mind a felnőtteké, ugyanakkor a nem 1. helyen jelentkezők és a felvettek körében egyértelműen a legfiatalabbak javára billen a mérleg. A felvettek körében a 18–19 éves korosztályból nagyobb arányú a merítés, mint az idősebb korosztályokból. A jelentkezési preferenciák pedig azt is mutatják, hogy a fiatalabbaknak nem elsődleges célja a felsőoktatási szakképzés. Összehasonlítva az összes képzési formára jelentkezők adataival, azt tapasztaljuk, hogy valamivel magasabb a fiatalok jelentkezési aránya (33%) a 20–24 éves korcsoport kárára (44%), de az idősebb korosztályokban is kismértékben magasabb a jelentkezők aránya (11 és 12%). Az alapképzéssel való összehasonlításban ugyanakkor az derül ki, hogy a felsőoktatási szakképzésbe jelentkezők és felvettek körében is alacsonyabb a frissen érettségizettek aránya. Ez azt támasztja alá, hogy a felsőoktatási szakképzésbe tartók tanulási útja kevésbé egyenes vonalú.

3. táblázat. Jelentkezők és felvettek életkor szerinti megoszlása, 2013. általános felvételi eljárás (%)

Korcsoport	1. helyen jelentkezők, N=3 660	2–9. helyen jelentkezők, N=4 792	Felvettek, N=4 542
18–19 éves	31	47	36
20–24 éves	48	42	48
25–30 éves	10	6	8
30 év feletti	11	5	8

Forrás: Felsőoktatási jelentkezési és felvételi statisztika (Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft.)

Ugyanezt az életkori különbséget támasztja alá az érettségi megszerzésének éve is. Egyrészt látható, hogy a frissen érettségizettek aránya a legnagyobb minden csoportban. Ugyanakkor nem elhanyagolható mértékű azok aránya sem, akik három éven túl szereztek érettségit. Mégis a felvettek körében magasabb a frissen érettségizettek aránya az 1. helyen jelentkezőkhöz képest, és ez az aránynövekedés leginkább a 2010 előtti érettségizők kárára történt. Hiszen a felvettek körében az 1. helyen jelentkezőkhöz képest 5,8 százalékponttal kevesebb a 2010 előtti érettségizők aránya, míg a frissen érettségizők aránya 6,4 százalékponttal nőtt az első helyen jelentkezőkhöz képest. A táblából az is jól látható, hogy a frissen érettségizettek számára a felsőoktatási szakképzés nem jelent elsődleges preferenciát. Az összes jelentkezőhöz (valamennyi képzési szintet tekintve) képest a felsőoktatási szakképzésbe jelentkezők körében valamivel több a frissen érettségizett, mivel az összes jelentkező 43%-a 2010 előtt szerzett érettségit.

4. táblázat. Jelentkezők és felvettek érettségi éve szerinti megoszlása, 2013. általános felvételi eljárás (%)

Érettségi éve	1. helyen jelentkezők, N=3 660	2–9. helyen jelentkezők, N=4 792	Felvettek, N=4 542
2013	43	65	49,4
2012	10	6	9,3
2011	10	7	10,1
Korábban	37	22	31,2

Forrás: Felsőoktatási jelentkezési és felvételi statisztika (Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft.)

A demográfiai mutatókon kívül a felvételi adatbázis kevés szociális háttérre jellemző adatot is tartalmaz. (Igaz, ez az adat csak akkor szerepel az adatbázisban, ha a jelentkező többletpont számít be. 2013-ban 40 pont járt annak, aki megfelelt a kritériumoknak.) Tipikusan olyan jellemzőkre terjed még ki, amely az értékelésben szerepet játszhat. Így a hátrányos helyzetet, a fogyatékossgot és a gyes-t tartja nyilván. E három jellemző mentén azt tapasztaljuk, hogy a jelentkezők és a felvettek nem mutatnak különbséget. A jelentkezők 9%-a HH-s, 3%-a fogyatékossgal él és 1,4%-a van gyes-en, míg a felvettek esetében ezek az arányok nagyon hasonlóak, gyakorlatilag változatlanok: 10,4%, 2,9% és 1,1%. Az összes jelentkező viszonylatában azonban mégis valamelyest értelmezhetők ezek az arányok, mivel a teljes sokaságot tekintve csak feleannyi a hátrányos helyzetű (5,5%), fogyatékossgal él (1,5%) és a gyes-en lévő (0,8%), mint a felsőoktatási szakképzésben. Vagyis ebben a képzési formában található a hátrányos helyzetű csoport nagy része.

Iskolai életút

A következőkben azt elemezzük, hogy honnan hová, vagyis milyen középiskolából milyen felsőoktatási területre kerültek a fiatalok. Ahogyan a felsőoktatás egészére, úgy a felsőoktatási szakképzésre is jellemző, hogy a jelentkezők és a felvettek körében is a legnagyobb arányban a gimnáziumokból érkeznek a diákok. Ugyanakkor a képzés alacsony presztízsére utal, hogy az 1. helyen jelentkezők esetében kicsi a különbség a gimnázium

és a szakközépiskola között, viszont a második vagy a sokadik helyen jelentkezők és a felvettek arányában megnövekszik a gimnáziumban érettségizettek aránya. Minden második hallgató ebből a képzési típusból érkezik. Valamennyi képzési formát tekintve, a teljes sokasághoz viszonyítva, a felsőoktatási szakképzésben így is többen jönnek szakközépiskolából, mivel a teljes sokaságban 65%-os a gimnáziumból érkezők aránya. (A két tanítási nyelvű gimnáziumból érkezőkkel együtt számolva.)

5. táblázat. Jelentkezők és felvettek középiskolájának típusa szerinti megoszlása, 2013. általános felvételi eljárás (%)

Középiskola	1. helyen jelentkezők, N=3 632	2–9. helyen jelentkezők, N=4 792	Felvettek, N=4 506
gimnázium	47,5	56,2	50,1
két tanítási nyelvű gimnázium	3,9	3,5	3,6
szakközépiskola	46,8	38,6	44,5
egyéb speciális (pl. külföldi rendszerű)	0,6	0,5	0,6
külföld	1,1	1,2	1,2

Forrás: Felsőoktatási jelentkezési és felvételi statisztika (Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft.)

Minden ötödik jelentkező rendelkezik nyelvvizsgával már a képzésbe való belépés előtt. Ez az arány csak 1,2 százalékponttal magasabb a felvettek körében, vagyis elhanyagolható mértékű a különbség. Ugyanakkor a teljes sokaságban, vagyis az összes jelentkezőhöz képest elképesztő nagyságú a felsőoktatási szakképzésbe felvettek lemaradása, mivel a teljes sokaságban minden második jelentkező rendelkezik nyelvvizsgával. Nyilván ezt az is okozza, hogy a jelentkezők adatbázisa a mesterképzésre jelentkezőket is tartalmazza, akiknek már kell rendelkezniük nyelvvizsgával. Ugyanakkor az alapképzéshez viszonyítva is nagy a különbség, mivel az alapképzésbe jelentkezők 45,5%-a rendelkezik nyelvvizsgával, a felvettek esetében pedig még magasabb ez az arány (54%). Vagyis a nyelvvizsga léte vagy nem léte nagyobb különbséget okoz az alapképzésben, mint a felsőoktatási szakképzésben.

6. táblázat. Jelentkezők és felvettek nyelvvizsga szerinti megoszlása, 2013. általános felvételi eljárás (%)

Nyelvvizsga	1. helyen jelentkezők, N=3 660	Felvettek, N=4 542
középfokú nyelvvizsga	20,0	21,2
felsőfokú nyelvvizsga	0,5	0,6

Forrás: Felsőoktatási jelentkezési és felvételi statisztika (Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft.)

Az első helyen jelentkezők 17%-ának van már a felsőoktatásban múltja. A felvettek körében is hasonló ez az arány. Az adatok alapján a hallgatók 16-17%-a tehát megkezdett tanulmányai mellett vagy helyett jelentkezett felsőoktatási szakképzésbe. (Ezt az adatmezőt nem kötelező kitölteni a jelentkezéskor, így az adatok inkább csak tájékoztató jellegűek.)

7. táblázat. Jelentkezők és felvettek korábbi felsőfokú tanulmányai megoszlása, 2013. általános felvételi eljárás (%)

Felsőfokú tanulmányok	1. helyen jelentkezők, N=3 660	2–9. helyen jelentkezők, N=4 792	Felvettek, N=4 542
megkezdett tanulmánya van	17	14	16

Forrás: Felsőoktatási jelentkezési és felvételi statisztika (Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft.)

Szintek szerint, korábbi egyetemi vagy főiskolai képzésben vett részt a jelentkezők 4%-a, szakképzésben 6,5% tanult, míg a legtöbben, 15%-uk alapképzésbe jár/járt. Többségük (75%-uk) ugyanis nem fejezte be a képzést, csakúgy, mint a szakképzésbe járók 55%-a.

8. táblázat. Jelentkezők és felvettek korábbi felsőfokú tanulmányai megoszlása annak szintje szerint, 2013. általános felvételi eljárás (%)

Felsőfokú tanulmányok	1. helyen jelentkezők, N=3 660	2–9. helyen jelentkezők, N=4 792	Felvettek, N=4 542
alapszint	15	10	13
korábbi egyetemi képzés	1	1	1
korábbi főiskolai képzés	3	1	2
szakképzés	6,5	5	6,5

Forrás: Felsőoktatási jelentkezési és felvételi statisztika (Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft.)

A képzés tagozata szerint mindkét csoportban a nappali tagozatosak vannak többségben, ugyanakkor azt is megfigyelhetjük, hogy a felvettek körében ez még inkább dominál, hiszen 7 százalékponttal magasabb az arányuk a jelentkezőkhöz képest.

9. táblázat. Jelentkezők és felvettek tagozat szerinti megoszlása, 2013. általános felvételi eljárás (%)

Tagozat	1. helyen jelentkezők, N=3 660	Felvettek, N=4 542
levelező	27	21
nappali	73	80

Forrás: Felsőoktatási jelentkezési és felvételi statisztika (Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft.)

A finanszírozási forma alapján elhanyagolható különbség van csupán, mind a jelentkezők, mind a felvettek túlnyomó többsége államilag finanszírozott képzésbe kívánt bekerülni.

10. táblázat. Jelentkezők és felvettek finanszírozási forma szerinti megoszlása, 2013. általános felvételi eljárás (%)

Finanszírozási forma	1. helyen jelentkezők, N=3 660	Felvettek, N=4 542	
államilag támogatott		86	87
költségtérítéses		14	13

Forrás: Felsőoktatási jelentkezési és felvételi statisztika (Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft.)

A választott képzési területen kisebb eltéréseket tapasztalhatunk a jelentkezők és a felvettek között. Míg az agrár, a társadalomtudományi, művészeti, pedagógus, egészségügyi képzési területeken több volt a jelentkező, mint a felvett, addig a gazdaságtudományok, jogi és informatikai területekre végül arányaiban többen kerültek be, mint ahányan jelentkeztek.⁴

11. táblázat. Jelentkezők és felvettek képzési terület szerinti megoszlása, 2013. általános felvételi eljárás (%)

Képzési terület	1. helyen jelentkezők, N=3 660	Felvettek, N=4 542	Eltérés mértéke
agrár	12,7	10,9	-1,8
gazdaságtudományok	51,9	55	3,1
informatika	7,2	7,4	0,2
jogi	4,6	5,2	0,6
művészet	3,1	2,3	-0,8
orvos- és egészségügy	0,7	0,3	-0,4
pedagógusképzés	4,6	5,2	-0,6
társadalomtudomány	15,2	13,7	-1,5

Forrás: Felsőoktatási jelentkezési és felvételi statisztika (Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft.)

Érettségi eredmények

A felvételi adatbázis alapján arra is lehetőség nyílik, hogy az alapvetőbb tantárgyakból összevessük a jelentkezők és a felvettek eredményeit.

A következő táblázat a teljesség igénye nélkül mutatja be néhány tantárgy átlageredményét a jelentkezők és a felvettek körében. Láthatjuk, hogy a felvételt nyertek (a matematika kivételével) minden tantárgyból – kismértékben ugyan, de – jobb eredményt értek el, mint a jelentkezők. Emellett emelt szintű vizsgát is nagyobb arányban tettek a felvettek, mint a jelentkezők. Igaz, ezek a különbségek inkább árnyalatnyinak nevezhetők. Ugyanakkor még ez az arány is messze elmarad a teljes sokasághoz képest, az összes jelentkező 31%-a rendelkezik emelt szintű vizsgával. Az alapképzésre jelentkezők esetében pedig még magasabb ez az arány (35%). Nyilván az emelt szintű vizsgák aránya összefügg azzal, hogy mely intézmény, mely képzési területen

4 A többi képzési területen nincs FOKSZ képzés.

követeli meg az emelt vizsgát (pl. bölcsészettudományi, jogi, társadalomtudományi képzési terület), a felsőoktatási szakképzésbe kerülők láthatóan nem ezeket a képzéseket célozták meg.

12. táblázat. A felsőoktatási szakképzésre 1. helyen jelentkezők, illetve a felvettek (középszintű) érettségi eredményeinek átlaga; 2013. általános felvételi eljárás (%)

Tantárgy	1. helyen jelentkezők, N=3 660	Felvettek, N=4 542
angol	60	68
biológia	63	65
fizika	57	58
földrajz	61	62
informatika	60	60
magyar	59	60
matematika	47	46
német	61	62
történelem	59	60
<i>emelt szintű vizsgát tett</i>	12	13,8

Forrás: Felsőoktatási jelentkezési és felvételi statisztika (Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft.)

Az érettségi eredmények szignifikáns kapcsolatot mutatnak mind a jelentkezők, mind a felvettek középiskolájának típusával. A gimnáziumban érettségizők jobb eredményt értek el szakközépiskolás társaiknál. Ugyanakkor az is látható, hogy a felvettek körében nincs akkora eltérés a két képzési típus szerint, mint a jelentkezők körében.

13. táblázat. Felsőoktatási szakképzésre jelentkezők, illetve felvettek (középszintű) érettségi eredménye – képzési típus szerinti különbségek átlaga a gimnáziumi képzés javára; 2013. általános felvételi eljárás(%)

Tantárgy	1. helyen jelentkezők, N=3 660	Felvettek, N=4 542
angol	9	9
biológia	9	7
fizika	8	5
földrajz	6	5
informatika	4	2
magyar	7	6
matematika	5	4
német	12	11
történelem	5	4

Forrás: Felsőoktatási jelentkezési és felvételi statisztika (Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft.)

A hátrányos helyzet is szignifikáns kapcsolatot mutat a jelentkezők felvételi eredményével, de koránt sincs akkora különbség, mint a képzési típus szerint. A hátrányos helyzetűek jellemzően 3–5 százalékkal alacsonyabb átlageredményt értek el, mint akik nem tartoznak ebbe a csoportba. Ugyanez figyelhető meg a felvettek körében is.

A jelentkező tagozata is szignifikáns eltérést mutat az érettségi eredményekben⁵, főként a magyar, matematika, történelem és földrajz esetében. Matematikából, magyarból és történelemből átlagosan 2, míg földrajzból 4 százalékkal voltak eredményesebbek a levelező tagozatra jelentkezők nappalis társaiknál. Az angol kivételt jelent, ebben a nappali tagozatra jelentkezők voltak jobbak 3 százalékponttal levelezős társaiknál. Matematika és történelem tárgyakból ugyanezt a különbséget figyelhetjük meg a felvettek körében is, matematikából 2, míg történelemből 4 százalékkal teljesíttek jobban a levelező tagozatosok. Angolból viszont ugyanúgy érzékelhető a nappalisok előnye, 3 százalékponttal jobb az eredményük levelezős társaikhoz képest.

Ugyancsak eltérés mutatkozik a finanszírozási formák alapján. Az államilag finanszírozott jelentkezők átlagosan jobb érettségi eredményt értek el angolból (+2), informatikából (+4), történelemből (+3), magyarból (+4) és matematikából (+1), mint a költségtérítéses képzésre jelentkező társaik. Angol, magyar, matematika, történelem tárgyakból a felvettek körében is ugyanez az összefüggés tapasztalható. (+2,+5,+2,+4 százalék)

Képzési terület szerint mind a jelentkezők, mind a felvettek átlagos eredményeiben különbség mutatkozik. A pedagógus képzési területre jelentkezők és felvettek érettségi átlageredményei a legrosszabbak mindhárom vizsgált tantárgyat tekintve, míg a művészetire jelentkezőké és felvetteké a legjobbak. Tantárgyak szerinti eltérések is megfigyelhetők, mivel a jogi és társadalomtudományi képzési területre jelentkezők és felvettek magyarból és történelemből is a legjobbak között teljesítettek, míg a matematika átlag érettségi eredményük kevésbé kedvező.

14. táblázat. Jelentkezők képzési terület szerinti különbségei a (középszintű) érettségi eredményekben, átlag; 2013. általános felvételi eljárás(%)

Jelentkezők képzési terület	magyar	matematika	történelem
agrár	55	44	58
gazdaságtudományok	60	48	59
informatika	54	51	57
jogi	61	43	60
művészet	66	50	64
pedagógusképzés	57	41	54
társadalomtudomány	61	43	61
átlag	59	46	59

5 Mivel 2005-től megváltozott az érettségi rendszere, ezért csak az új rendszerben érettségizők adatait hasonlítottuk össze.

Felvettek			
képzési terület	magyar	matematika	történelem
agrár	56	44	60
gazdaságtudományok	61	48	60
informatika	54	50	57
jogi	62	43	61
művészet	64	50	64
pedagógusképzés	57	40	54
társadalomtudomány	62	42	61
átlag	60	46	60

Forrás: Felsőoktatási jelentkezési és felvételi statisztika (Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft.)

Az emelt szintű vizsga nem mutat összefüggést a jelentkező tagozatával, viszont a finanszírozási formával igen. Az államilag támogatott képzésre jelentkezők 12,4%-a tett emelt szintű vizsgát, míg a költségtérítéssel képzésre jelentkezők körében ez az arány 9,6%. Ennél sokkal nagyobb különbséget mutat a jelentkező középiskolájának típusa. A gimnáziumban érettségizők 16,7%-a tett emelt szintű vizsgát, míg a szakközépiskolásoknak csak a 3,9%-a.

A felvettek körében a gimnáziumból jövők 17,8%-a tett emelt szintű érettségi vizsgát, míg a szakközépiskolából érkezőknek csak 5,8%-a. A nappali tagozatra felvettek 14,2 és 12,4 a levelezősök körében, a támogatott képzésben 14,2, míg a költségtérítések körében 11,2%.

Pontok és ponthatárok

A felvettek 61%-a választotta ezt a képzést első helyen, de olyan felvételiző is akadt, aki 8. vagy 9. helyen jutott be a felsőoktatási szakképzésbe⁶. A legtöbben a Budapesti Gazdasági Főiskolára nyertek felvételt, ez az intézmény indította a legtöbb képzés a FOKSZ-ban.

2013-ban átlagosan 306 pont kellett a bekerüléshez, de az átlag eltakarja a pontszámok jelentős mértékű szóródását, ugyanis már 200 ponttal is be lehetett kerülni a képzésbe, de a legjobb jelentkező 500 pontot ért el. A pontszámok erős, szignifikáns eltérést mutatnak a jelentkezés sorrendje, a képzés finanszírozásának módja, a képzési terület, valamint a jelentkező középiskolájának típusa és lakóhelye alapján. Az öt szempont közül a képzési terület szerinti különbségek a legjelentősebbek.

A jelentkezések sorrendje szerint az első helyen jelentkezők és bejutók átlaga a legmagasabb (311 pont), a második, harmadik és sokadik helyen bejutók átlagpontszáma már fokozatosan gyengül.

A finanszírozás módja alapján szintén érzékelhető különbség mutatkozik a pontszámokban. Az államilag támogatott képzésekre (308 pont) magasabb pontszámmal lehetett bekerülni a költségtérítéssel képzésekhez képest (290 pont).

⁶ 2013-ban a lehetséges jelentkezési helyek száma 5 volt az önköltséges és 5 az ösztöndíjas formában.

Tagozat szerint, a levelező tagozatosok nemcsak az érettségien teljesítettek jobban, hanem a bekerülési pontszámaikban is jobbak voltak. Míg a nappali tagozatosok átlagpontszáma 302 pont volt, addig a levelezősöké 320.

Képzési terület szerint a művészeti képzésekre volt a legnehezebb bejutni (331 pont), a gazdaságtudományi, jogi, orvosi és egészségügyi képzési területeken is magasabb pont kellett a bekerüléshez, mint az átlag (310–313 pont). A társadalomtudományi területen az átlagpontszám elégséges volt a bejutáshoz, míg az informatika, az agrár területeken és a pedagógusképzésben az ez alatti teljesítmény is elegendő volt. Ez utóbbihoz kellett a legkevesebb, átlagosan 280 pont. A képzési terület különbségei megegyeznek az alap- és osztatlan képzés eltéréseivel (Szemerszki, 2014).

A FOKSZ képzésbe felvettek közül a legjobb teljesítményt a két tanítási nyelvű gimnáziumokból érkezők mutatták, átlagosan 319 pontot értek el a felvételin. Ettől alig marad el a gimnazisták teljesítménye (318 pont), míg a szakközépiskolából érkezők átlagosan 29 ponttal kevesebbet (289 pontot) szereztek a felvételin.

Lakóhely szerint azt tapasztaljuk, hogy minél nagyobb településen él valaki, annál magasabb átlagpontszámmal rendelkezik. A községiek 301, a városiak 305, a nagyvárosiak 308, míg a budapestiek 318 ponttal kerültek be a különböző FOKSZ képzésekbe.

Összegzés

A felsőoktatási szakképzés 2013-ban indult, a felsőfokú szakképzést váltotta fel. Elemzésünk azt vizsgálta, hogy mi jellemzi a jelentkezők preferenciáit, korábbi iskolai életútját, tanulmányi teljesítményét, eredményességét.

Demográfiai jellemzők szerint a felsőoktatási szakképzésbe érkezők körében magasabb a nők és a kistelepüléseken élők aránya, mint a felsőoktatás más képzési típusaiban. Ugyan a felsőoktatásban igen csekély mértékű a hátrányos helyzetű és fogyatékos diákok aránya, az adatok szerint ez a kevés fiatal is leginkább a felsőoktatási szakképzésben van jelen. Életkorukat tekintve a felvettek körében több a frissen érettségizett, mint a többi képzési formában, ami arra utal, hogy a fiatalok egy része másod vagy harmad preferenciaként választja a képzést; az elsődleges preferenciájuk, az alapképzés helyett. Vagyis továbbra is beazonosíthatjuk azt a csoportot, akik jobb híján kerülnek a felsőoktatási szakképzésbe. Szintén fontos csoportot képeznek azok is, akik már felsőoktatási tapasztalattal kerülnek be ebbe a felsőoktatási szakképzésbe. Ennek több oka is lehet, vagy az alapképzés mellett vagy az abbahagyott alapképzés helyett választja az egyén ezt a képzési formát.

Habár a felsőoktatási szakképzésben kiegyenlítettebb arányban kerülnek be a képzésbe a gimnáziumokból és a szakközépiskolákból, de még itt is megfigyelhető a gimnazisták előnye. Ez nem meglepő, mivel a gimnazisták jobb érettségi eredményeket érnek el, mint a szakközépiskolások, így nagyobb az esélyük is a bekerülésre.

Azt is ki kell emelnünk, hogy képzési terület szerint továbbra is igen nagy diverzifikáltságot mutat a felsőoktatási szakképzés. A korábbi szakmastruktúrától eltérően, jelenleg a gazdaságtudományi terület uralja a képzést, a felvettek fele került erre a területre.

A képzés finanszírozási formája és a tagozata is különbségeket mutat mind a jelentkezők, mind a felvettek között, és érettségi eredményeikben is, ugyanakkor az előző két tényező (a középiskola típusa és a képzési terület) az, amely igazán jelentős eltéréseket hoz a vizsgált csoportok jellemzőiben.

A felsőoktatási szakképzésben 2013-ban átlagosan 306 pont kellett a bejutáshoz, igaz, az adatok igen nagy szóródást mutatnak. Elemzésünk bemutatta, hogy az eltérések a jelentkezés sorrendje, a képzés finanszírozásának módja, a képzési terület, valamint a jelentkező középiskolájának típusa és lakóhelye alapján is megfigyelhetők. Közülük a képzési terület szerint tapasztalhatók a legnagyobb különbségek.

Hivatkozások

- Altbach, P. (2007): *Tradition and Transition: International Imperative in Higher Education*. Boston College Center for International Higher Education, Sense Publisher.
- Education at a Glance (2013): OECD. Paris.
- Fehérvári A.– Kocsis M. (szerk.) (2009): *Felsőfokú? Szakképzés?* OFI, Budapest 2009.
- Hrubos I. (szerk.) (1998): *Az ismeretlen szakképzés*, Új Mandátum, Budapest.
- Györgyi Z. (2012): *A képzés és a munkaerőpiac*. Találkozások és töréspontok. Új Mandátum, Budapest, 206.
- Polónyi I. (2004): *A hazai felsőoktatás demográfiai összefüggései a 21. század elején*. Felsőoktatási Kutatóintézet, Budapest, *Kutatás Közben* (255.) 37.
- Polónyi I. (2009): Félúton Bolognába, avagy a kétszintű képzés (előzetes) fogadtatása Magyarországon. In: Puztai G. – Rébai M. (szerk): *Kié az oktatáskutatás?* CHERD. Debrecen, 268–283.
- Szemerszki M. (2014): A középiskolából a felsőoktatásba – jelentkezési és felvételi tendenciák, *Felsőoktatási Műhely*, 2014/1.
- Trow, M. (1973): Problems in the Transition from Elite to Mass Higher Education. In: *Policies for higher education*. Paris. OECD.